

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ – СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Висвітлено проблему торгівлі людьми, яка охопила всі країни світу незалежно від рівня їхнього економічного розвитку. Встановлено, що одні з них виступають у ролі країн призначення, інші – в ролі країн походження. Досліджено, що сучасна форма торгівлі людьми є наслідком нерегульованої міграції, основна мета якої – накопичення коштів і забезпечення підтримки матеріально залежних осіб шляхом працевлаштування. Констатовано, що запобігання і протидія торгівлі людьми перетворюється на боротьбу проти нелегальної міграції, репресивними інструментами якої є жорстка візова політика, суворий прикордонний контроль, кримінальна відповідальність за дії осіб, котрі сприяють нелегальному в'їзду чи перебуванню нелегальних мігрантів.

Ключові слова: торгівля людьми, міграція населення, група ризику, регіон ризику, протидія торгівлі людьми, наслідки торгівлі людьми, державна політика протидії торгівлі людьми.

Постановка проблеми. Сьогодні торгівля людьми становить украй гостру проблему для світової спільноти. Як свідчить практика, Україна переважно виступає у ролі міграційного донора, а не реципієнта. За статистичними даними, від 1,5 до 3 мільйонів громадян здійснюють трудові поїздки за кордон. Слід зазначити, що правовий статус українських мігрантів дуже непевний, більшість із них, на жаль, не мають офіційних дозволів на проживання або працевлаштування, що, своєю чергою, викликає ризики потрапити в тенета торговців людьми і в трудове рабство.

Стан дослідження. Незважаючи на науково-практичний інтерес до цієї тематики, серйозний науково-дослідний потенціал з такої проблеми в Україні досі не накопичено. Ґрунтовну науково-теоретичну базу в її дослідженні становлять наукові розвідки С. Акімова, Ю. Александрова, С. Алфьорова, П. Андрушка, А. Аронович, О. Бандурка, Ю. Бауліна, В. Биковець, П. Власової, В. Голіни, Т. Денисової, І. Дзялошинського, Л. Єрохіної, А. Закалюка, О. Кальмана, Л. Ковальчука, В. Козака, О. Козаченка, О. Костенко, Р. Курінько, В. Куца, К. Левченко, Я. Лизогуба, Є. Луценко, М. Максюті, Д. Маршавіна, Л. Матіяшек, А. Миронової, О. Овчинникової, М. Панова, О. Позняка, М. Романюка, Ш. Сканлан, Є. Стрельцова, Г. Тоєрманна, А. Топчія, І. Трубавіної, О. Удалової, В. Шакуна, І. Шваб, С. Яценка.

У світовій літературі проблеми торгівлі людьми розкривали у своїх працях такі дослідники, як Крістіна Брюкерт (Christine Bruckert), Колет Парент (Colette Parent), Джон Пікареллі (John T. Picarelli), Кімберлі Маккейб (Kimberly A. Mc.Cabe), Клер Рібандо Сілке (Clare Ribando Seelke), Сильвія Скарпа (Silvia Scarpa), Стефані Хепберн (Stephanie Hepburn), Ріта Сімон (Rita J Simon) тощо.

Метою статті є вдосконалення теоретичних положень, виявлення взаємозв'язків між торгівлею людьми та іншими соціально-демографічними процесами, розроблення практичних рекомендацій щодо покращення ефективності державної політики в частині запобігання і протидії торгівлі людьми.

Виклад основних положень. Торгівля людьми є одним із найтяжчих злочинів у цілому світі. Як свідчить статистика, мільйони людей стають «живим товаром» та жертвами торгівлі людьми. Направду, торгівля людьми є однією із форм рабства, що порушує права та свободи людини і громадянина, а також формою насильства, яке спричиняє великі ризики для життя і здоров'я людини. Жодна держава у світі не в стані убезпечити себе від цього негативного феномену, і наша держава, на жаль, не є винятком. Торгівля людьми – новий виклик, який постав перед людством внаслідок глобалізації. Політична нестабільність у державі, низький рівень економічної та соціальної захищеності, правової освіти окремої частини населення, непоодинокі насильницькі дії супроти жінок та дітей, корупція, безпринципність злочинців, великий попит на дешеву працю створюють сприятливі умови для розквіту цього виду злочинної діяльності. Торгівля людьми здійснюється у різних формах. Феномен торгівлі людьми є вкрай динамічним, постійно еволюціонує услід за прагненням злочинців отримати щонайбільші дивіденди від експлуатації «живого товару», а це, своєю чергою, сприяє ухиленню від заходів протидії правоохоронних органів цьому злочину.

Позаяк торгівля людьми визнана міжнародною спільнотою проблемою міжнародного характеру, вона не може бути розв'язана лише на рівні однієї держави. Це вимагає консолідації зусиль усіх інституцій держав, міжнародної спільноти, адже торгівля людьми чинить негативний вплив на суспільну безпеку, девальвацію суспільної моралі, обумовлює формування стагнації особистості, втрату родинних зв'язків, появу адиктивної поведінки.

Проблема торгівлі людьми в Україні постала наприкінці ХХ сторіччя. Соціально-політичні умови, економічна криза, специфіка географічного положення, справжній безлад на кордонах сприяли перетворенню нашої держави у країну-транзит «живого товару». За

твердженням Міжнародної організації з міграції, Україна посідає п'яте місце за поставками «живого товару» на Захід. Україна є країною походження, транзиту та призначення у торгівлі чоловіками, жінками та дітьми. Зростає також проблема внутрішньої торгівлі людьми. За даними дослідження, проведеного на замовлення МОМ, понад 160 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі. У січні-червні 2016 р. представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні виявило 491 особу, яка постраждала від торгівлі людьми з метою трудової та сексуальної експлуатації у 13 країнах, зокрема в Україні, та надало їм допомогу. Це на 59% більше за показник січня-червня попереднього року. Російська Федерація залишається основною країною призначення для торгівлі людьми з України – 68% постраждалих осіб, які звернулися по допомогу до МОМ у першому півріччі 2016 року, повернулися саме з цієї країни (64% у 2015 році, 77% у 2013–2014 рр.). На другому місці – країни-члени Європейського Союзу, звідки повернулося 17% постраждалих осіб (20% у 2015 р., 15% у 2014 р.), з них понад 80% постраждали у Польщі. Інші країни призначення у 2016 р. – Туреччина, ОАЕ, Ізраїль, Молдова (зокрема зі самопроголошеною Придністровсько-Молдавською Республікою) та Білорусь. Число осіб, які постраждали від внутрішньої торгівлі людьми, зросло та становило 7% від загальної кількості випадків (порівняно із менш ніж 3% у 2015 р., 2% у 2014 р., але 15% у 2012 р. та 9% у 2013 р.). Значна кількість тих, хто постраждав від внутрішньої торгівлі людьми у 2016 р., піддавались експлуатації на території Автономної Республіки Крим. Як і в попередні роки, більшість постраждалих осіб, які звернулися до МОМ у січні-червні 2016 р., зазнали трудової експлуатації (93% у порівняно з 91% у 2015 та 2014 роках, 89% у 2013 р.) [1].

Для цілої світової спільноти торгівля людьми є глобальним викликом XXI сторіччя. Нині протидія торгівлі «живим товаром» прослідковується на усіх рівнях: по-перше, глобальному (ООН та її структури, Інтерпол), по-друге, міжнародному (ОБСЄ, Рада Європи, ЄС, ЮНЕСКО, ОБСЄ), по-третє, державному (діяльність урядових та неурядових організацій, ЗМІ, Міжнародна демократична федерація жінок, Всесвітня організація за виживання (The Global Survival Network), Фонд проти торгівлі людьми (The Foundation Against Trafficking) та чимало інших).

На сьогодні перед світовою спільнотою стоїть питання щодо вироблення механізму запобігання і протидії торгівлі людьми, який має фундаментальне політичне значення. Без консолідації та коорди-

нації міжнародних зусиль боротьба з торгівлею людьми є вкрай мало-ефективною. Глобальний масштаб проблеми вимагає координації діяльності всіх інституцій у світовому масштабі. Як засвідчує практика, чинний механізм запобігання і протидії торгівлі людьми має багато недоліків. Окрім недосконалості чинного законодавства з цього напрямку, а в деяких державах – його відсутності, існує низка міжнародно-політичних детермінант низької ефективності реалізації і функціонування механізму запобігання і протидії торгівлі людьми. Нині 180 країн мають нормативно-правові акти, які дають змогу запобігати і протидіяти негативному явищу – торгівлі людьми. Багатогранність його наштовхнула суб'єктів законодавчої ініціативи до застосування різноманітних підходів до трактування цього злочину. Аналіз законодавства країн ЄС (крім Бельгії) рамковано лише торгівлею «живим товаром» з метою проституції чи сексуальної експлуатації, хоча форм торгівлі людьми є набагато більше. Скажімо, в кримінальних кодексах Австрії, Данії, Ізраїлі, Франції, ФРН, Швейцарії, Японії торгівлю людьми виділено в окремий склад злочину; в Австралії, Аргентині, Нідерландах, Норвегії, Сан-Марино, Таїланді, Туреччині торгівля людьми як окремий склад злочину не визнається та переслідується в межах інших нормативно-правових актів, а в Болгарії, Польщі, Швеції не переслідується зовсім [2]. Слушною є думка Ольги Кушнір – радника президента Глобальної організації союзницького лідерства з приводу того, що «торгівля жінками з метою примусу до заняття проституцією часто переслідується за статтями за контрабанду або за злочини, пов'язані з проституцією, як, наприклад, за сутенерство. Обмежена сфера застосування таких законів дає змогу особам, які займаються торгівлею людьми, отримувати порівняно м'яке покарання, незважаючи на серйозність і жорстокість такого злочину» [3].

Слід констатувати, що світова спільнота досі не виробила єдиного підходу до вирішення цієї глобальної проблеми, відсутня міждержавна стратегія співпраці щодо захисту прав потерпілих, потребують координації програми і алгоритми екстрадиції винуватців жертв торгівлі людьми, незначною є штатна чисельність структурних підрозділів міграційних служб, до компетенції яких належить протидія «живим товаром» та надання правової і психологічної допомоги жертвам потерпілим від цього злочину. Міжнародною та науковою спільнотою неодноразово ставилося питання про потребу консолідації держав задля створення міжнародного кримінального суду, наділеного універсальною національною юрисдикцією, що, своєю чергою, давало би можливість впливати на зміни в національному законодавстві різних країн, зокрема стосовно:

- встановлення довічного ув'язнення у випадках торгівлі людьми, внаслідок якої настала смерть жертви;
- внесення змін до законодавства в частині введення заборони ввозу для передачі в рабство чи аналогічних до таких умов, на торгівлю людьми, незаконне володіння або знищення ідентифікаційних документів іншої особи;
- запровадження та реалізації на міждержавному рівні урядових програм з безпеки імміграції, рееміграції, репатріації та повернення жертв торгівлі.

Висновки. Зважаючи на викладене, зазначимо, що перед міжнародною спільнотою гостро постало питання запобігання та протидії торгівлі людьми як глобальній проблемі сьогодення, що створює транснаціональні загрози, які слід вирішувати із застосуванням комплексного механізму співпраці на міждержавному рівні.

Вважаємо, цей механізм повинен поєднувати низку заходів, а саме:

- розроблення довгострокової транснаціональної стратегії протидії торгівлі людьми, яка регламентуватиме координацію зусиль усіх її суб'єктів, що матимуть довгостроковий, скоординований, стратегічний характер;
- внесення змін до законодавства всіх країн в частині виокремлення торгівлі людьми у спеціальний, осібний склад злочину, що охопить усі форми цього негативного явища;
- створення мережі антикризових центрів, покликаних забезпечувати захист і соціально-психологічну реабілітацію жертв торгівлі людьми;
- запровадження в освітній процес вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку працівників правоохоронних органів, спеціальних навчальних програм щодо проблеми торгівлі людьми;
- активізацію міждержавного партнерства та співробітництва на всіх рівнях – від місцевого до глобального (за принципом п'яти «Р»: Prevention, Protection, Prosecution, Punishment and Partnerships).

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

2. Службський І. Й. Міжнародний досвід у сфері протидії торгівлі людьми / І. Й. Службський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 186–194 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_1_27

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goal-int.org/mizhnarodni-standarti-protidii-torgivli-lyudmi/>

Кисиль З. Р. Торговля людьми – социальная проблема современности

Освещается проблема торговли людьми, которая охватила все страны мира независимо от уровня их экономического развития. Установлено, что одни из них выступают в роли стран назначения, другие – в роли стран происхождения. Доказано, что современная форма торговли людьми является следствием неурегулированной миграции, главная цель которой – накопление средств и обеспечение поддержки материально зависимых лиц путем трудоустройства. Констатируется, что предотвращение торговли людьми и противодействие ей превращаются в борьбу против нелегальной миграции, репрессивными инструментами которой являются жесткая визовая политика, строгий пограничный контроль, уголовная ответственность за действия лиц, способствующих нелегальному въезду или пребыванию нелегальных мигрантов.

Ключевые слова: *торговля людьми, миграция населения, группа риска, регион риска, противодействие торговле людьми, последствия торговли людьми, государственная политики противодействия торговле людьми.*

Kisil Z. R. Human trafficking – modern social problem

The problem of human trafficking, which affected all countries, regardless of the level of their economic development is examined. It is established that some of them act as destination countries, others – as countries of origin. The phenomenon of human trafficking is able to easily adapt to different conditions, including excessive abundance and critical poverty. In the first case we are evident of the formation of «consumers» of goods, while in the second – the «product» of their consumption, actually «live goods». The contemporary form of slavery (human trafficking) is often the result of irregular migration, which aims to accumulate funds and provide support of financially dependent persons through employment. In this case combating human trafficking means to prevent the entry of potential victims into a particular country or exit from it. It is proved that the modern form of human trafficking is a consequence of irregular migration, whose main objective is to accumulate funds and provide support of financially dependent persons through employment. The socio-economic nature of human trafficking is associated with technological progress, economic globalization, labor mobility and economic changes, escalating crime, corruption and poverty, especially women's, segregation in the labor market, limited access of numerous groups of population to effective employment, education, social protection. It is noted that preventing and combating trafficking becomes a fight against illegal immigration, repressive tools of which are rigid visa policy, strict border control, criminal liability for the actions of individuals contributing to illegal entry or stay of illegal migrants. The complexity, diversity and interdisciplinary status of any scientific problem lead to the need of studying it in the system of coordinates defined by different levels of methodology of science. Only a comprehensive and a complex study of causal factors of human trafficking can contribute to combating this negative phenomenon.

Key words: *trafficking in human beings, migration of population, risk group, region of risk, combating human trafficking, consequences of human trafficking, state policy of combating human trafficking*

Стаття надійшла 22 квітня 2017 р.